

## РАЗВИВАНЕ НА КРЕАТИВНА ЛИЧНОСТ. КАК ДА БЪДЕМ КРЕАТИВНИ?

Иванка Василева Бурова

Шуменски Университет „Епископ Константин Преславски“

**Резюме:** Статията разкрива съдържанието на понятието „креативност“ според различните автори и как учениците се формират, като мислещи и можещи креативни личности.

**Ключови думи:** креативност, креативна дейност, креативна личност, креативен процес, креативно мислене, креативен подход, интелигентност, даровитост.

## DEVELOPING CREATIVE PERSONALITY. HOW TO BE CREATIVE?

Ivanka V. Burova

**Abstract:** The article reveals the content of the concept of "creativity" according to different authors and how students are formed as thinking and capable creative individuals.

**Keywords:** creativity, creative activity, creative personality, creative process, creative thinking, creative approach, intelligence, giftedness.

В българския език понятието креативност означава съзидателност, идейност, изобретателност, градивност, конструктивност, творчески. (Речник на думите в българския език)

Création от френски означава създаване. На английски език creativity е творчество.

Криейтив означава понятие, което обхваща множество производни – способността да пораждаш находчиви хрумвания, творчески потенциал, съобразителността, досетливостта, вещината, таланта, да представиш по оригинален начин идеята която да достигне максимално разнообразна аудитория, комуникативните способности на личността и др. (Басат, 2016: 13)

Креативността е опитът и уменията, които притежава всеки човек, за да създаде нови възможности за развитие на своите идеи.

Според психолога Валентин Бояджиев „интелигентността е способността на човека да се възползва от опита си, за да се адаптира към относително нови ситуации“.

Креативност – „способност за вземане на нестандартни решения и създаване на нови неща“. (Бояджиев В. 2019)

А Анди Грийн смята, че „Доброто креативно мислене означава, че постигаме повече с по-малко“ (Green, A 2010).

Според Реймънд Корсини „Креативността е „способност да се виждат нови отношения, да се продуцират необикновени идеи и да се отклонява от традиционните модели (начини) на мислене” (Клийз, Джон 2021).

Според Дороти Ленард „Креативността е процес на развитие и изразяване на нови идеи, които биха могли да бъдат полезни“. (Leonard D., W. Swap 1999)

Според Франк Барон „Креативността е социално признато творческо постижение“. (Barron, F. 1969)

„Креативността е умението ни да творим“. (Бояджиев В. 2019)

Друг изследовател, Джон Древал, се опитва да синтезира различните дефиниции на креативността по следния начин: „Креативността е способността на човека да измисля умствено съдържание от всякакъв вид, което по същество може да се счита за ново и непознато за неговите създатели. Може да се отнася за дейност на въображението или за умствено заключение, което е повече от резюме. Креативността може да включва образуването на нови системи и нови комбинации на вече известни неща, както и трансференцията на известни отношения към нови ситуации и образуването на нови зависимости. За да бъде определена като креативна, една дейност трябва да е съзнателно целенасочена към определен резултат, независимо че нейният продукт може да не бъде непосредствено приложим, да има своите несъвършенства и да не е съвсем завършен. Тази дейност може да е от артистично или научно естество, или да има технически, или методологичен характер“. (Басат, 2016:25)

Според проф. Здравко Райков „Креативността е новаторство и предприемчивост, свързване на познати и по отделно съществуващи възприятия и виждания, за да се стигне до необичайно решение. Креативността е отказ от следването на отъпкани пътища и търсене на други възможности, нахлуване в непознати полета. Тя е способността ни да гледаме на поновому на известното, на това, което и другите съзират, но не го възприемат по начина, по който ние го схващаме. Креативността е нагласа към импровизиране, способност за бърза и гъвкава реакция на динамично променяща се ситуация. Тя е начин на мислене, който отхвърля рутинното, общоприетото, провереното, това, което правят повечето от хората, защото така им е сигурно и лесно. Тя предполага свеж поглед към съществуващи практики и поради това не толерира наличието на един-единствен верен отговор, защото вярва, че ако потърсиш и други, няма начин да не ги намериш. Креативността не е непременно раждане само на оригинални идеи – тя се проявява и в подхода към представи, които доскоро са работили добре, но заради промяната на обстоятелствата, вече не са достатъчно ефективни, като в основата ѝ стои разбирането, че можем винаги да изменим нещо в тях – ако не изцяло, то в отделни техни компоненти и на тази основа да разполагаме с непознати доскоро решения. Съзидателни сме и когато стъпваме на познато и вече работещо хрумване на конкуренти, но го променяме така, че разкриваме неизвестни негови възможности. Или прилагаме явен подход в друга област, за която те все още не са се досетили. До подобни ефекти ни води и успешното съчетаване на различни ползи в познат продукт, което не е правено преди това.” (Райков, 2010: 20, 21)

Креативността се проявява във всички области и всяка идея, която се представя е нова и рационална.

Според Луис Басат „Истинската креативност, както и интелигентността, не е професия. Тя означава да направиш нещо оригинално и различно и то да се превърне в нов модел за подражание или в различен начин на действие“. (Басат,2016: 13,14)

Според Р. Харис „креативността е процес на мислене, в който значима роля играят способността, въображението и системните интелектуални търсения и изследвания на творческите субекти“. (Харис, Р. 2009)

Според психолозите „креативността съдържа предразположение към спонтанност. Последната се появява и в шаблоните на културата, на които придава нова жизнеспособност. Най-общо спонтанността се дефинира като незаменим фон в началния етап на творческия процес“. (Морено, 1994: 33,34)

Според известният психолог и експерт Михай Чиксентмихай „Креативността е централен източник на смисъла на живота ни. Повечето интересни и важни неща са резултат от креативността. Онова, което ни отличава от приматите – езикът, ценностите, артистичната изява, научната мисъл и технологията – е резултат от индивидуалната находчивост. Когато сме креативни, чувстваме, че живеем по-пълноценно, отколкото през останалата част от живота си. (Чиксентмихай, 2019)

Креативността се изразява в смелост, нестандартно мислене и предприемчивост. Тя включва много комбинации. В определени случаи, за да се развие креативността е необходимо да се задават въпроси, да се отхвърлят факти или идеи, които се приемат за реалност и след това се потърси решение, което да е ново.

Има връзка между интелигентността и креативността.

Според Йорданка Пейчева способностите на човека често означаваме с термина „креативност“. Те са съвкупност от мисловни и личностни качества, които благоприятстват откриването на нови начини за решаване на поставени в теорията и практиката задачи и проблеми. Чрез това понятие се характеризира творческата, съзидателната или конструктивната страна на човешката индивидуалност.

Креативността се отключва, когато субектът е мотивиран да поеме определена отговорност и когато му бъде осигурена максимална самостоятелност, за да я реализира. Разбира се процесът на създаване на иновация е необходимо да се направлява от педагога много дискретно – да се дават съвети, а не указания. За развитието на креативността у учениците е необходимо да бъдат създадени условия за активното им участие в образователния процес. Затова е много важно те да се обучават в условия, в които не само се овладяват наготово знания и умения. За да станат мислещи, креативни личности, способни в бъдеще самостоятелно да надграждат и развиват интелектуалния си потенциал, те трябва да станат активни участници в усвояване на новия материал и де се стимулират към творческата му интерпретация. (Пейчева,2018:26-27)

Алфред Биен смята, че интелигентността има 3 особености:

1. Тенденция да се приеме и поддържа определена посока на дейността.
2. Способност за адаптиране за постигане на определена цел.
3. Способност за самокритика. (Пиръов, 1980:87)

Според Д. Уекстър „интелигентността е глобална способност на индивида да действа целенасочено и експедитивен да мисли рационално, да се справя ефективно в своята среда“.

В това определение се подчертава сложният, глобалният характер на интелигентността, както и ролята на мисленето и ефективната дейност. (Пирьов, 1980:87) 0]

Според Михай Чиксентмихай понятието креативност може да се замени с други понятия.

Първото е **талант**. Той се различава от креативността по това, че е фокусиран върху вродената способност за постигане на много високи резултати.

Другото понятие е гениален. Според автора трябва да си представяме гения като колоритна личност и същевременно креативна личност. (Чиксентмихай, 2019:37)

Според Г. Пирьов и Тр. Трифонов „даровитостта не може да се схваща като еднородно, универсално качество, определено само от интелектуалния компонент. Една от най-важните му функции е мисленето“. (Пирьов, Трифонов, 1980: 209)

**Креативната дейност** в областта на технологиите и предприемачеството се характеризира с това, че въз основа на различни знания и постижения се открива нещо ново.

**Креативната личност** израства, просперира и развива своя творчески потенциал. Тя притежава много енергия, въображение, фантазия, остър ум е много съобразителна. Иска да получи похвала и уважения за своя труд. Креативната личност има познания в различни области и свой стил на мислене. Креативните личности притежават собствена мисъл, непреклонни, проникателни, предприемчиви, и устремени напред, притежават много и задълбочени знания.

Проф. Здравко Райков посочва, че „креативната личност е самостоятелна, гъвкава, открита е към всевъзможни експерименти и промени. Способна е бързо да преминава от един ракурс на виждане към друг, да сменя подходи и решения, да предлага противоречиви хрумвания и необичайни съчетания на елементи и понятия. Креативната личност е увлечена в това, което прави, тя е вдъхновена, ентузиазизирана, инициативна. Тя е вечно неудовлетворена, стреми се към самоусъвършенстване и не спира да се конкурира със самата себе си“. (Райков, 2014)

Според М. Чиксентмихай, за да бъде креативна личността трябва да се субективизира цялата система, която създава условия за креативност. Тези личности притежават забележителна способност да се адаптират към почти всяка ситуация и да използват целия ресурс, за да постигнат целите си. (Чиксентмихай, 2019: 62)

Креативността е по-скоро процес, а не съществуващият продукт. „Креативността е **процес**, който се развива с времето и се характеризира със своята оригиналност, способността за адаптация и вниманието при конкретната реализация. Този процес може да е кратък, като една музикална импровизация, но може също така да продължава дълги години като периода, необходим на Дарвин, за да създаде еволюционната теория“. (Басат, 2016:25)

**Креативният процес** е прост, а техниките на креативността са лесни за приложение. Това е начинът и последователността по който се изработва изделието. Креативният процес е свързан с мотивирането на учениците.

Според Румен Стаматов разгръщането на **креативния процес** предполага съществуване на определена област и на поле, което признава и легитимира създаденото като нещо ново и засвидетелства ценността на откритието. Ако креативността е нещо повече от субективно озарение и ако възниква при взаимодействието на област, поле и личност,

това означава, че креативността може да се появява и изчезва отново и отново в хода на времето. Едно от следствията при разширеното разбиране е, че равнището на креативността в конкретното пространство и време зависи не само от количеството креативни личности, но и от съществуващите области и полета, които са готови да приемат и усвоят креативните изрази, и това може би оказва решаващо влияние върху креативността. (Стаматов Р. 2014)

**Креативното мислене** позволява постигането на неща, невъзможни по друг начин и съединява специфични компоненти по нестандартен начин.

Стъпки за насърчаване на креативно мислене:

1. Готовност за промяна.
2. Запознаване с креативното мислене.
3. Всеки проблем има повече от едно решение.
4. Научаване на нещо ново.
5. Предизвикателство.
6. Освобождаване от рутината.
7. Използване на методи за креативно мислене.
8. Търсене на съвет.

Според Луис Басат **креативният подход** не означава непременно да произведеш или проектираш нещо, означава просто да помислиш за това и във всеки случай да споделиш с професионалист, който е в състояние да го направи. (Басат, 2016:68)

В часовете по технологии и предприемачество учениците въз основа на своите опорни знания и опит, проявяват инициатива, постигат успехи и откриват новости, правят изменения на конструкцията и формата на изделието, което изработват.

Със собствени усилия децата използват много интересни начини при изработването на предмети от комбинирани материали. Под ръководството на учителя те намират най-добрите решения след своя упорит труд и продължителни собствени търсения, за да постигнат креативност.

Всички деца имат различни заложби и способности.

Всички деца притежават определени способности, като се включват в различни дейности, което спомага за повишаване на успеха им, да се развиват като всестранни личности и да бъдат полезни за обществото.

В книгата „Способности и развитие“ на Г. Пиръв, Тр. Трифонов Б. Ананиев пише, че „Проблемът за способностите и надареността принадлежи към тези синтетични проблеми на психологията, които съставят психологическото учение за личността. В психологическото учение за личността способностите се изтъкват като съществена част от общата структура на личността, свързана с характера на темперамента, с жизнената насоченост и историята на индивидуално-психическото развитие на личността в процеса на нейното възпитание и на общественно-практическата дейност“. (Пиръв, Г., Тр. Трифонов, 1980: 49).

В книгата *Некоторые аспекты пртийоблемы научных открытий* на Родный Н. И., Капица дава следното определение на понятието откритие – „установяването на нови явления, които не могат да се предскажат напълно, нито да се обяснят на основата на

съществуващите вече теоретични концепции, и които поради това откриват нови области на изследване“. (Родных, 1969: 148)

В книгата Научное творчество на Р. Микулинского, Емануил Кант пише, че „да се изобрети нещо това е нещо друго, отколкото да се открие, защото това, което се открива, се предполага, че вече съществува преди откриването, само че не е било известно“. (Микулинского, 1969 :145, 146)

Важно значение в часовете по технологии и предприемачество имат познавателните характеристики на децата, които изразяват техните интереси в зависимост от техния индивидуален опит. Когато на учениците се дават различни задачи, свързани с опитно-изследователска дейност, създаването на проблемни ситуации, те показват своите познавателни интереси, правят проучване, проверка на фактите, експериментират, извършват анализи и по този начин проявявайки любопитство и интерес те се самоутвърждават, като индивиди и се чувстват удовлетворени от себе си. Те импровизират и гледат на проблемите от различна светлина, генерират нови идеи.

Решаването на проблемни ситуации в часовете води до един по-ефективен учебен процес, при който учениците развиват своето мислене и продуктивни способности. Убежденията, които се формират на базата на самостоятелно мислене са много важни в часовете по технологии и предприемачество.

За да работят учениците с желание, те искат да са независими и така учебният процес има положителен резултат.

Тук голяма роля има учителят, който със своя професионализъм мотивира и насърчава учениците, дава свобода на техните идеи и те са по-способни, имат желание за работа, прецизни са, изразяват своите чувства и така повишават своята самостоятелност и познавателна активност.

Той насърчава своите ученици да дават нови идеи. Училището е мястото, което да насърчава креативността на учениците, като създава благоприятна обстановка и положителен климат в класната стая.

**Измерване на креативността** – според Виктория Уилсън способността на детето да измисля идеи и да мисли по оригинален начин е т. нар. „идеаторна плавност“ (флуентност). Накратко това е мярката за количеството и качеството на нови идеи, които може да предложи детето, и доколко гъвкаво е мисленето му. Това се тества с упражнения за мозъчна атака, които карат децата да реагират по различен начин на различни стимули и въпроси. Например децата в предучилищна възраст трябва да изброят колкото може повече неща, за които се сетят, които да са кръгли, или пък да изброят по какъв начин може да се използва вестникът. Идеите, които предлагат децата, се измерват за брой, оригиналност и сложност. Макар, че оценката е комплексна и има няколко обичайно използвани тестове, общата теза е, че децата, които генерират най-голям брой оригинални и сложни идеи, и онези, които са най-гъвкави в мисленето, се считат за най-креативни. (Уилсън, 2012:14)

Съвременните ученици имат различен начин на мислене, предлагат оригинални идеи при решаване на проблеми, което е признак на креативност. Всяко дете проявява креативност в някаква степен.

Първо се ражда идеята, после се осмисля, планира и се минава към действие.

Креативните деца в повечето случаи са по-различни от останалите, като винаги има нещо в поведението им, което ги отличава от другите. Те дават израз на своите идеи по много странен начин, имат много развит интелект и притежават специфични умения.

Към креативните деца трябва да се отнасяме със специално внимание, да уважаваме личното им пространство, да им дадем свобода на действията, да стимулираме в техните действия и идеи.

Преди да изработят дадено изделие, което да е по-различно от това на останалите деца първо е необходимо да планират своята работа, да осъзнаят за какво ще случи то, да могат да проектират мислено неговата форма и размери, да преценят как могат да променят неговата конструкция и тогава да го моделират. В своята работа учениците проявяват инициативност, проникателен ум и прецизност при изработването на изделието. Със своя труд учениците опознават действителността чувстват се полезни и удовлетворени от себе си, че са постигнали голям успех, като творци.

**ЗАКЛЮЧЕНИЕ:** В своята творческа трудова атмосфера децата формират способността да осъзнават същността на различните процеси, стремят се да развиват своето творческо въображение и нестандартно мислене, като проявяват креативност в учебния процес.

#### ЛИТЕРАТУРА:

**Barron, F.**, Creative person and creative process, New York: Holt, Rinehart & Winston, 1969

**Green, A.**, Creativity in Public Relations, 4th edition, Kogan page Limited, 2010

**Harris, R.** Introduction to creative thinking 20 april 2009 [www.virtualnost.com](http://www.virtualnost.com) /creebook/ 13 December

**Бояджиев В.** Интелект и креативност, 2019,

<https://valentinboyadzhiev.com/2019/04/29/intelekt-i-kreativnost/>

**Leonard D., W. Swap**, When sparks Fly: Igniting Creativity in groups, 1999

**Басат, Луис**, Креативността София, Колибри, 2016

**Клийз, Джон**, Как да бъдем креативни, София, Лотус, 2021

**Корсини, Реймънд Дж.** (ред.). Енциклопедия по психология, София, Наука и изкуство, 1998

**Микулинского, С., Ярошевского, М.**, Научное творчество, М., 1969

**Морено, Дж.**, Основи на психодрамата, София, Морено, 1994

**Пейчева, Й.**, Познавателната активност и креативност в обучението по технологии и предприемачество, УИ „Епископ Константин Преславски“, Шумен, 2018

**Пиръов, Г., Тр. Трифонов**, Способности и развитие, София, Народна просвета, 1980

**Райков, Здр.**, Креативният бизнес. София, Дармон, 2014

**Райков, Здр.**, Креативната комуникация, София, Дармон, 2010

**Речник на думите в българския език** <http://rechnik.info/креативен>

**Родный, Н. И.**, Некоторые аспекты проблемы научных открытий, Научное творчество. М., 1969

**Стаматов Р.** Креативността, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, 2015

**Уилсън, В.**, Как да развием детската креативност, София, Санона Блясък, 2012

**Чиксентмихай, М.**, Креативност. Психология на откривателството и съзидателността, Пловдив, Хермес, 2019

гл. ас. д-р Иванка Василева Бурова,  
Шуменски Университет „Епископ Константин Преславски“,  
Педагогически факултет,  
катедра „Педагогика на обучението по изобразително изкуство и технологично  
образование“,  
e-mail: i.burova@shu.bg